

La situació sociolingüística a l'Hospitalet de Llobregat

1. INTRODUCCIÓ. DADES DEMOGRÀFIQUES

L'Hospitalet de Llobregat és la segona ciutat de Catalunya en nombre d'habitants. Així, l'any 2015 en tenia un total de 252.171, gairebé quaranta mil més que Badalona, la ciutat que la segueix en volum demogràfic.

La ciutat va experimentar un creixement espectacular durant tot el segle passat. D'aquesta manera, mentre que l'any 1900 l'Hospitalet era un petit poble que no arribava als cinc mil habitants, l'any 1950 havia crescut fins a assolir els 71.580 habitants, un increment fora de mida, ja que la població es va multiplicar gairebé per quinze.

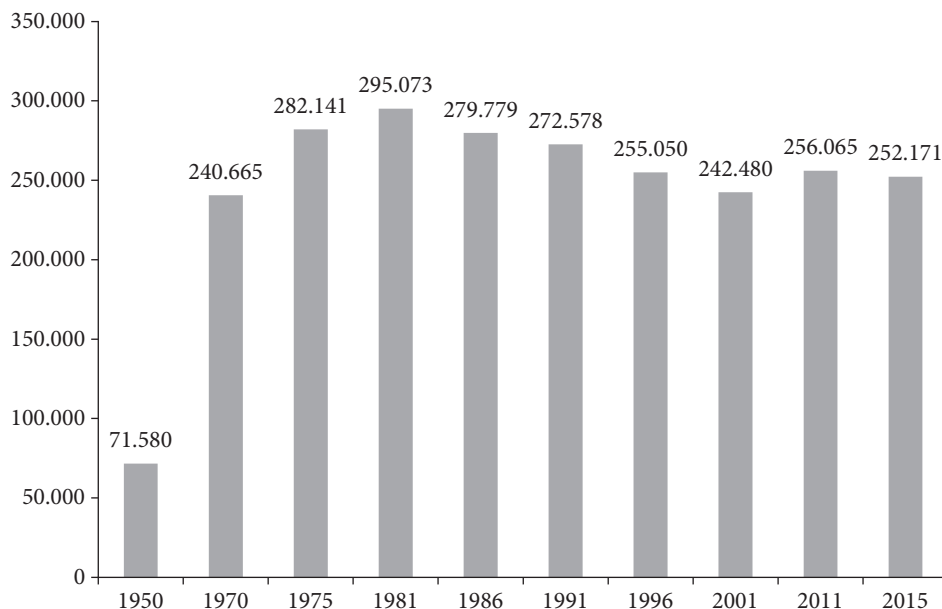
En el gràfic 1 podem apreciar l'evolució demogràfica d'ençà de la dècada dels cinquanta. Entre els anys cinquanta i els setanta el volum demogràfic torna a incrementar-se moltíssim i els habitants es multipliquen per tres. A partir d'aleshores segueix creixent, encara que més lentament, fins l'any 1981, on s'assoleix un màxim de gairebé tres-cents mil habitants.

Aquest gran increment demogràfic es deu a un intens procés d'immigració. Es tracta, com a moltes altres ciutats de la perifèria barcelonina (però també de determinats districtes de la Ciutat Comtal com Nou Barris, Sant Martí o Sant Andreu), d'immigrants que provenen del sud peninsular (sobretot d'Andalusia i Extremadura) i que, per tant, tenen el castellà com a llengua inicial.

En interrompre's aquest procés migratori, arran de l'eclosió de la crisi econòmica dels anys vuitanta, el creixement de la ciutat s'estabilitza i, fins i tot, minva.

El punt més baix d'aquesta disminució s'assoleix l'any 2001 (ja al segle XXI) amb 242.480 habitants, una xifra semblant a la dels inicis dels anys setanta. No obstant

GRÀFIC 1
Evolució demogràfica a l'Hospitalet de Llobregat (1950-2005)

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat i l'Idescat.

això, a partir d'aquest moment es reprenen una nova onada immigratòria, formada, aquest cop, per persones que no tenen, d'entrada, la nacionalitat espanyola i una part important que té altres llengües inicials, diferents tant del català com del castellà.

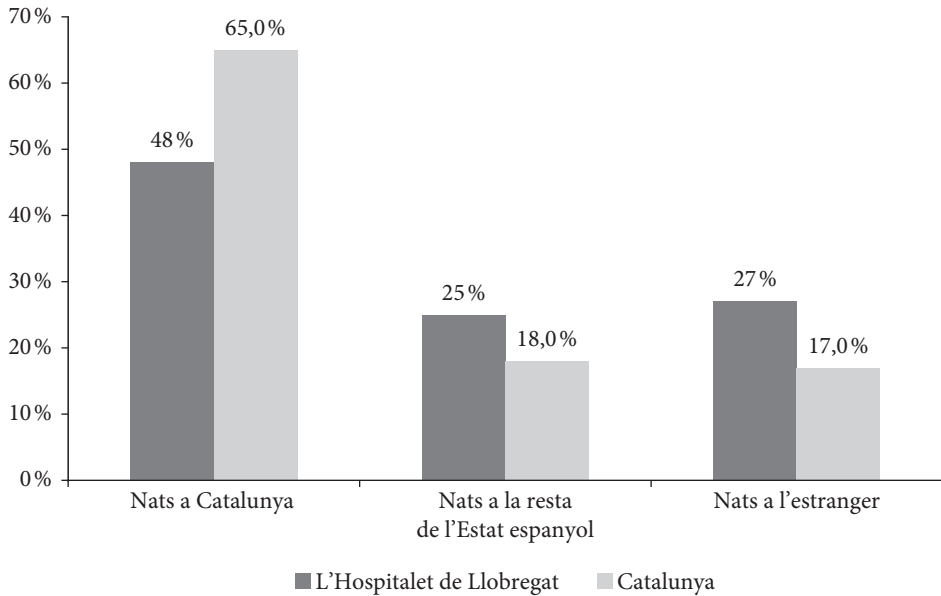
En gran part, doncs, la ciutat de l'Hospitalet de Llobregat és un bon exemple de moltes ciutats metropolitanes (Santa Coloma de Gramenet, Cornellà de Llobregat, Gavà, Viladecans...) que també han experimentat durant aquests gairebé cent vint anys una evolució demogràfica semblant. Una evolució que ha de tenir, com veurem, unes conseqüències sociolingüístiques pregones.

Continuem centrant-nos, però, abans d'entrar en la sociolingüística, en les característiques sociodemogràfiques actuals de la ciutat, que també són fruit, evidentment, d'aquesta història demogràfica. Per evidenciar-ne millor els trets específics, hi posarem, al costat, les dades del conjunt de Catalunya, que ens serviran d'element de contrast. Vegem, primerament, la distribució de la població per lloc de naixement (gràfic 2).

El pes inferior a l'Hospitalet dels nats a Catalunya, respecte al pes que tenen al conjunt del país, és una mostra de la importància que han tingut les immigracions, com ja hem assenyalat, al llarg de la seva història demogràfica.

GRÀFIC 2

Lloc de naixement de la població de l'Hospitalet de Llobregat i Catalunya l'any 2015

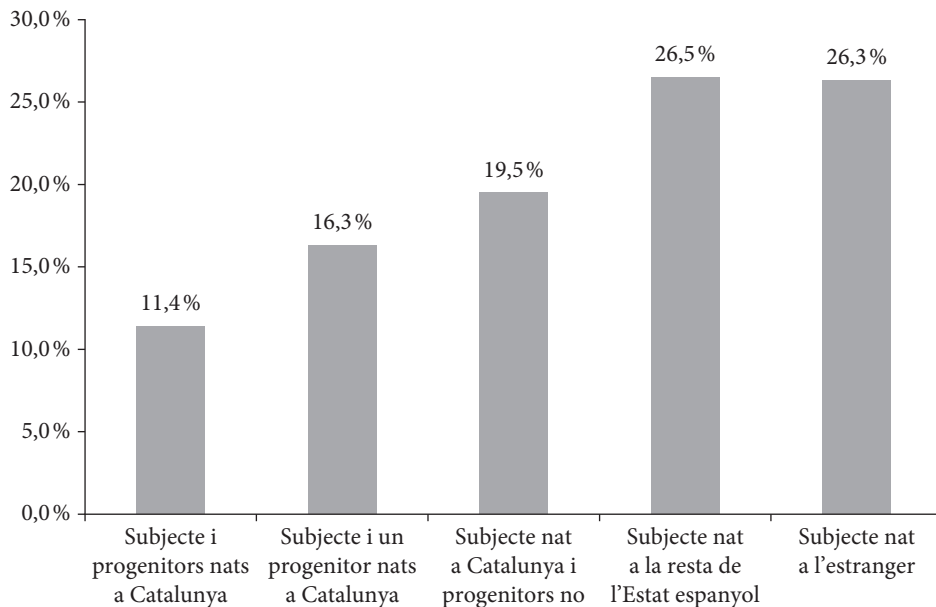
FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Idescat.

Però, de fet, una part dels ciutadans que han nascut a Catalunya són descendents de progenitors que van immigrar anteriorment, la qual cosa, per força, ha de tenir una repercussió de caràcter sociolingüístic. Quina és, en aquest cas, la seva llengua inicial? Com els van parlar, a casa, els seus pares? Encara que aquesta perspectiva sociolingüística serà examinada més endavant, sí que ens interessa poder determinar quantes d'aquestes persones nades a Catalunya són descendents de progenitors forans. Per avaluar-ho, haurem d'utilitzar la mostra d'habitants (escassa però suficient) de l'Hospitalet de Llobregat de què disposa l'Enquesta d'usos lingüístics de la població de Catalunya de l'any 2013 (EULP 2013). El resultat és en el gràfic 3.

Els dos darrers grups coincideixen amb els del gràfic anterior. Cal tenir en compte, però, que a l'EULP només es pregunta als més grans de quinze anys i les dades padronals es refereixen al conjunt de la població. Tot i això, ambdues xifres són molt semblants, la qual cosa dona solidesa a la possible comparació de les dues fonts d'informació. Pel que fa als nats a Catalunya, la variable *origen geogràfic familiar* els divideix en tres subgrups: els autòctons fills d'autòctons (subjecte i progenitors nats a Catalunya), els que han nascut a Catalunya fills de parelles mixtes (un progenitor nascut a Catalunya i l'altre no) i, finalment, els autòctons fills

GRÀFIC 3

Origen geogràfic familiar de la població de l'Hospitalet de Llobregat l'any 2013

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'EULP 2013 (Idescat, 2015).

de forans (subjecte nat a Catalunya i els progenitors no). Doncs bé, com veiem, el primer grup és clarament minoritari (amb un 11,4% del total de la població i un 24% dels nats a Catalunya), mentre que el darrer és el més nombrós (un 19,5% dels autòctons i un 41% del total d'autòctons). Com veurem, tot plegat té conseqüències en la presència del català a la ciutat.

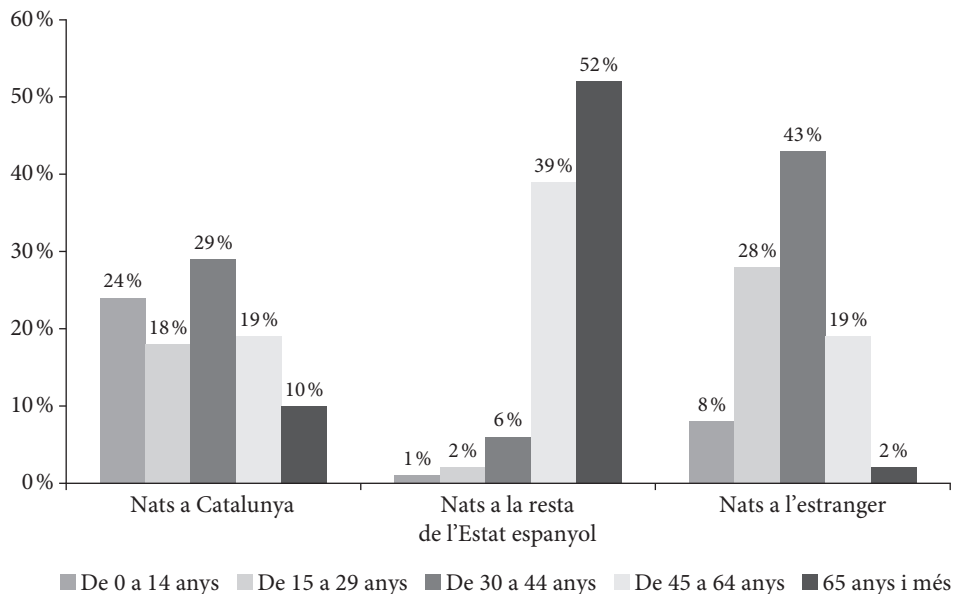
Un altre element demogràfic important és l'edat. Per tenir-ne una perspectiva més completa, en el gràfic 4 hem encreuat aquesta variable amb la procedència de la població.

S'hi pot apreciar clarament que l'estructura per edats dels tres grups per procedència és molt diferent.

Així, entre els nats a Catalunya la distribució de la població per edats és relativament equilibrada, tot i que hi destaquem el grup d'entre 0 i 14 anys (molt probablement una part important són fills dels nats a l'estranger, que immigren en edats fèrtils i és a Catalunya on tenen els fills).

Per contra, els nats a la resta de l'Estat espanyol són una població molt envellida (que, a poc a poc, per motius simplement biològics, anirà minvant de manera progressiva).

GRÀFIC 4
Població per procedència i grups d'edat a l'Hospitalet de Llobregat l'any 2011

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Idescat.

Finalment, tenim els nats a l'estranger, que concentren els seus efectius en els grups d'edat activa, és a dir, en edat de treballar. Indica que ens trobem al davant d'una immigració de caràcter laboral.

Vegem a continuació quines implicacions té tot plegat, des del punt de vista sociolingüístic: primerament, pel que fa a les competències lingüístiques i, en segon lloc, pel que fa a altres variables significatives.

2. LES COMPETÈNCIES LINGÜÍSTIQUES

Atès que hem iniciat el nostre recorregut amb aquesta perspectiva temporal, també començarem aquesta visió sociolingüística amb un recorregut per l'evolució de les quatre competències lingüístiques des de l'any 1975 fins ara.

Ho farem mitjançant els censos i padrons lingüístics. Tenim la sort de poder utilitzar les dades del padró lingüístic de l'any 1975, que només es va fer, dirigit pel sociolingüista Modest Reixach, als municipis de la província de Barcelona. Des d'aleshores, a partir del 1986 s'han anat confeccionant els padrons i censos lingüístics respectius en els anys acabats en 6 o en 1, amb una cadència, per tant,

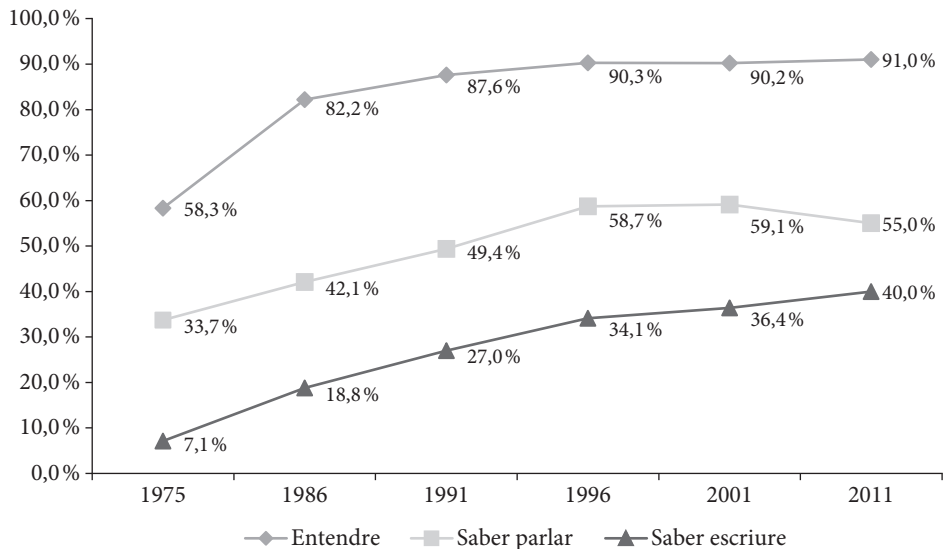
quinquennal. Lamentablement, a partir del 2001 es fan, exclusivament, cada deu anys. En el gràfic 5 podem veure les dades de l'Hospitalet.

De les implicacions que va tenir la gran allau demogràfica dels anys seixanta i setanta, formada per persones que no coneixien el català, n'és testimoni la situació sociolingüística de l'any 1975 (en aquest cas, referida als coneixements lingüístics de la població).

Més d'un 40 % dels habitants de l'Hospitalet no entenien el català, gairebé un 66 % no el sabien parlar i pràcticament un 93 % no el sabien escriure. El padró del 1975 també afegia una pregunta sobre la llengua familiar dels enquestats i a la ciutat que analitzem: només un escàs 22,3 % tenia el català com a llengua familiar. Les mancances de coneixement de la població, el volum molt migrat dels autòctons catalanoparlants i un context polític molt difícil per al català (sense presència a l'escola i pràcticament inexistent als mitjans de comunicació) provocaven, en aquella època, una molt minsa presència de la nostra llengua a la vida social de la ciutat.

Amb el sorgiment de les noves institucions catalanes i l'esforç que es va fer per facilitar el coneixement del català als qui no el sabien, l'índex de competència va anar creixent, a poc a poc, molt especialment pel que fa a la comprensió.

GRÀFIC 5
Evolució de les competències lingüístiques a l'Hospitalet de Llobregat en el període 1975-2011

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades de Modest Reixach (1985), Jaume Farràs *et al.* (2000), Ernest Querol i Puig (2006) i l'Idescat.

Tanmateix, l'arribada de noves immigracions, al final del segle xx i l'inici del segle XXI, fa minvar el percentatge dels que, el 2011, afirmen saber parlar el català. Entre els deu anys que van del 2001 al 2011 aquest percentatge davalla un 4 %, tot i que, si tenim en compte les dades absolutes, hi ha una davallada, però només afecta 1.341 persones, és a dir, un 1 % dels que sabien parlar català el 2001.

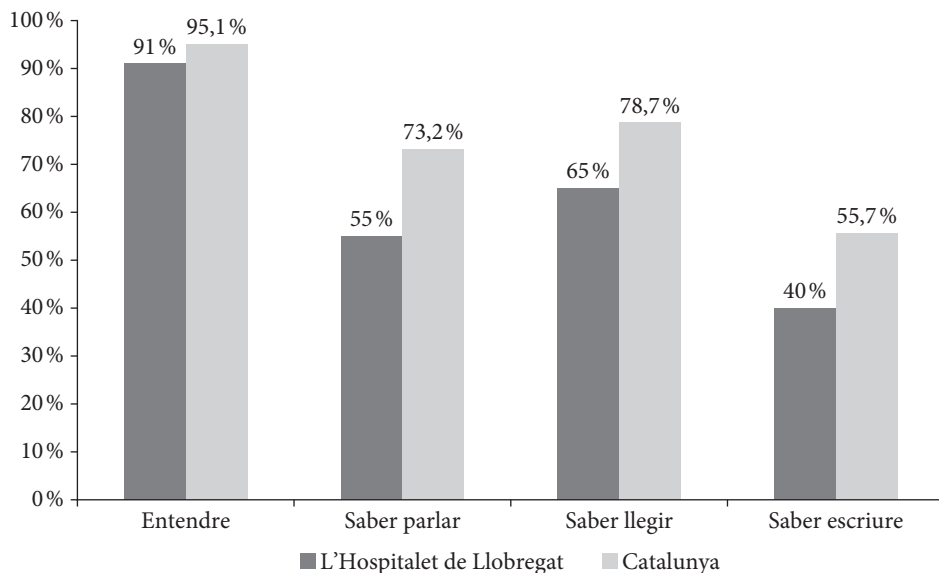
Aquesta davallada no es produeix en els percentatges de la competència escrita. Contràriament, hi ha un increment del seu volum, que s'alimenta del pas progressiu per l'escola de les noves generacions.

Per tenir una idea més matisada d'aquesta evolució en les competències, és útil comparar les darreres xifres de l'Hospitalet amb les del conjunt de Catalunya (gràfic 6).

Malgrat els avenços temporals que hem constatat, s'aprecien clarament les deficiències que encara hi ha a la ciutat quant al coneixement del català. El percentatge dels que afirmen saber parlar en català és encara molt lluny de la mitjana catalana i el percentatge dels que el saben escriure és clarament per sota del 50 % de la població. Queda, doncs, molt camí per recórrer.

Convé atendre quins són els sectors de la població on aquestes mancances són més intenses per poder establir quins han de ser els sectors prioritaris. Vegem, en

GRÀFIC 6
Competències lingüístiques a l'Hospitalet de Llobregat i Catalunya l'any 2011

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Idescat.

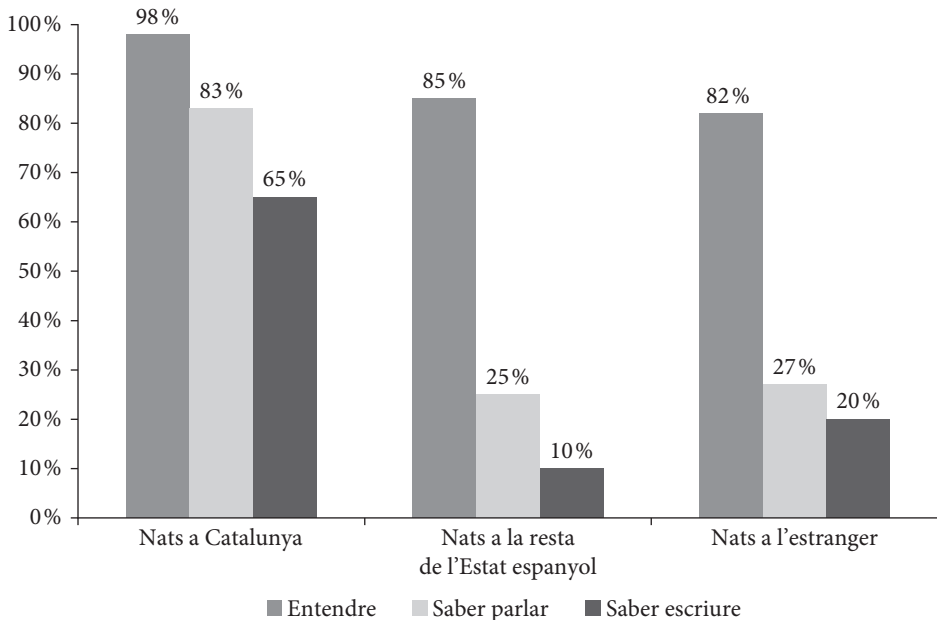
primer lloc, quins són els diferents capteniments, d'acord amb el lloc de naixement dels ciutadans i ciutadanes de l'Hospitalet (gràfic 7).

Queda clar que els dos grups on les mancances són més manifestes són el segon grup i el tercer grup, els dels nats a la resta de l'Estat espanyol i el dels nascuts a l'estranger, respectivament, amb percentatges de coneixement (i, per tant, de desconeixement) semblants.

Cal tenir en compte, però, allò que hem assenyalat abans sobre la procedència i l'edat. Recordem que el grup dels nats a la resta de l'Estat espanyol té una mitjana d'edat molt alta, amb la qual cosa els resultarà més difícil aprendre una nova llengua (especialment si no ho han fet fins ara, ja que fa força temps que viuen a Catalunya). És un col·lectiu, d'altra banda, que anirà minvant amb el temps. Conseqüentment, caldria centrar els esforços en el tercer grup, el dels nats a l'estranger.

Qui són aquests estrangers? Quants n'hi ha? Vegem-ho. Ens interessa conèixer el lloc d'origen d'aquests ciutadans. En el gràfic 8 es pot apreciar la procedència dels nats a l'estranger per agrupació de països. Allò que en destaca més és el pes importantíssim dels nascuts a l'Amèrica Central i del Sud, ja que són gairebé un 67% del total. Un col·lectiu, per tant, que molt majoritàriament té el castellà com a

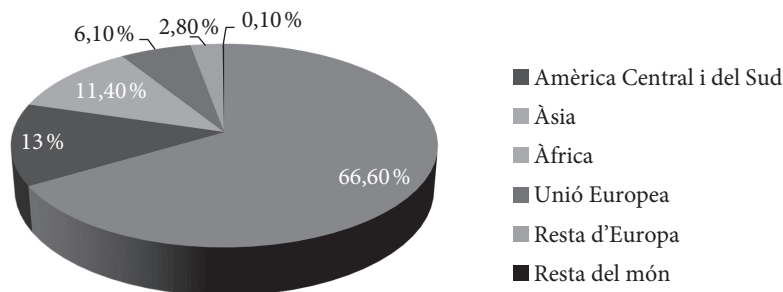
GRÀFIC 7
Competències lingüístiques per lloc de naixement a l'Hospitalet de Llobregat l'any 2011

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Idescat.

GRÀFIC 8

Procedència dels nats a l'estranger per agrupació de països a l'Hospitalet de Llobregat l'any 2015

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Idescat.

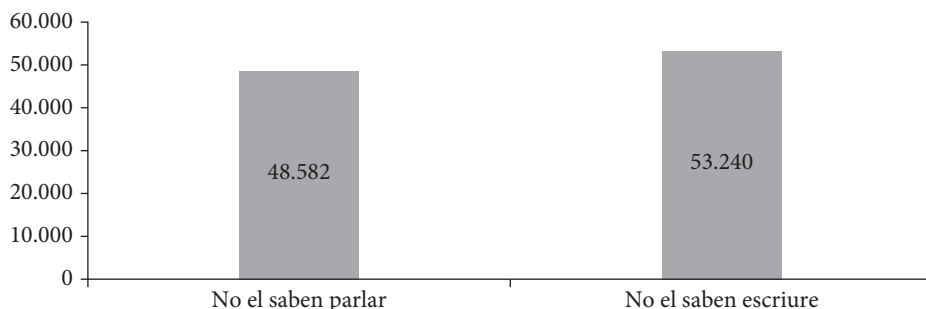
llengua inicial, tot i que en molts casos la deuen compartir amb diverses llengües ameríndies.

També convé saber quins són els principals països de cada grup: entre els nats a l'Amèrica Central, destaquen les persones nades a la República Dominicana (6.404) i Hondures (1.411); entre els sud-americans, els majoritaris són els que van néixer a l'Equador (12.389), Bolívia (7.274) i el Perú (6.190); entre els asiàtics, predominen els nats al Pakistan (3.572), l'Índia (2.518) i la Xina (1.795); entre els africans, els nascuts al Marroc (5.832); entre la població de la Unió Europea, els procedents de Romania (1.746), mentre que a la resta d'Europa predominen els ucraïnesos (450) i els russos (431).

Quant al volum dels nats a l'estranger que tenen mancances de coneixement, ho podem veure en el gràfic 9.

GRÀFIC 9

No coneixement del català en els nats a l'estranger l'any 2015 a l'Hospitalet de Llobregat

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Idescat.

3. LLENGUA INICIAL I LLENGUA D'IDENTIFICACIÓ. USOS LINGÜÍSTICS. INTERÈS PER APRENDRE EL CATALÀ

A més de les competències lingüístiques de la població, hi ha d'altres variables que són molt útils per copsar la situació sociolingüística d'un determinat territori. Aquí ens referirem breument a la llengua inicial i la llengua d'identificació, d'una banda, i a l'ús lingüístic en diverses situacions, de l'altra. Finalment afegirem dades sobre l'interès per aprendre el català. Atès que aquesta informació no es pot trobar als padrons i censos lingüístics, ens basarem, com ja havíem fet anteriorment per a les dades demogràfiques del gràfic 3, en la mostra de l'EULP 2013, que es refereix a veïns de l'Hospitalet de Llobregat.¹

La llengua inicial es refereix a la llengua que l'enquestat va parlar a casa seva quan era petit. A la literatura sociolingüística internacional també se la sol anomenar L1. La llengua d'identificació és la llengua que l'enquestat considera com a pròpia. Més concretament, la pregunta que es feia a l'EULP era: «Quina és la seva llengua?».

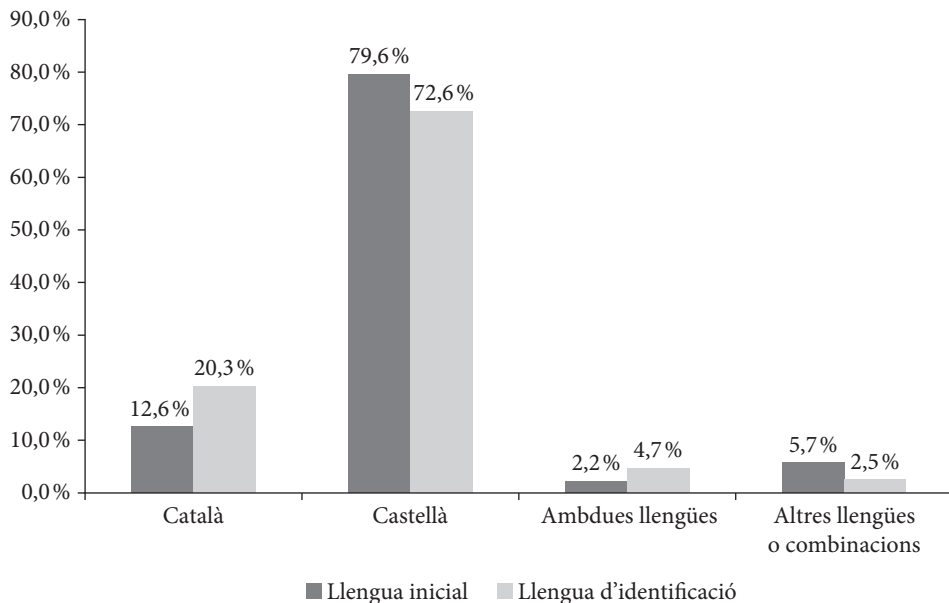
Ambdues variables són molt importants per definir un determinat context sociolingüístic, ja que hi ha una correlació molt gran entre aquestes i l'ús lingüístic; més fins i tot que els coneixements lingüístics de la població. Òbviament, saber una llengua és imprescindible per poder-la usar, però no tothom que la coneix l'usa habitualment.

En el gràfic 10 es destaca el caràcter clarament minoritari dels que tenen el català com a llengua inicial i com a llengua d'identificació. A l'apartat anterior, ja havíem insistit en la incidència que havien tingut els diversos processos migratoris en l'estat de les competències lingüístiques dels ciutadans de l'Hospitalet de Llobregat. Gràcies a l'increment progressiu de les competències, les seves possibilitats d'usar el català, que com hem vist eren molt limitades l'any 1975, s'haurien d'haver incrementat amb el temps. No és el cas de les variables a què ens referim ara. Així, l'any 1975 hi havia un 22,3 % de la població de la ciutat que tenia el català com a llengua familiar, una xifra similar a les dues variables que tenim en compte aquí. En aquest cas no sembla que hi hagi hagut, per tant, gaires avenços.

Si comparem la situació amb la del conjunt de Catalunya, la diferència és important. Així, mentre que a l'Hospitalet el 2013 només hi havia un 12,6 % de catalanoparlants inicials, a Catalunya n'eren el 31,3 %. Pel que fa a les persones que consideren el català com la seva llengua, a l'Hospitalet representaven el 20,3 %, mentre que a Catalunya la xifra s'incrementa fins al 36,6 %.

1. També hi ha una enquesta de l'any 2001 dirigida per Albert Fabà, Olga Gàlvez, Joan Manrubia, Anna Simó i Noemí Ubach, però hem preferit basar-nos en les dades més recents. Per consultar alguns dels resultats de l'enquesta de 2001, vegeu Fabà (2004).

GRÀFIC 10
Llengua inicial i llengua d'identificació a l'Hospitalet de Llobregat l'any 2013

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'EULP 2013 (Idescat, 2015).

Tot i això, tant a la nostra ciutat com al conjunt de Catalunya, sempre hi ha més persones que s'identifiquen amb el català que catalanoparlants inicials. Diversos analistes (Fabà, 2005 i Torres, 2005) han indicat que aquest fet evidencia una certa capacitat d'atracció del català. Una capacitat que fins i tot es pot mesurar amb alguns índexs. Així, si sumem el percentatge de catalanoparlants inicials i la meitat dels bilingües inicials a l'Hospitalet de Llobregat, s'obté un total de 13,7 punts, i a Catalunya, 32,5 punts. Si efectuem la mateixa operació, però per als que s'identifiquen amb el català, a l'Hospitalet tenim un índex de 22,6 punts i a Catalunya, de 40,1 punts. Ara calcularem la diferència entre la llengua d'identificació i la llengua inicial i la dividirem per 100. Si l'índex que aconseguim és positiu indica que el català té una certa capacitat d'atracció, almenys des d'aquest punt de vista.

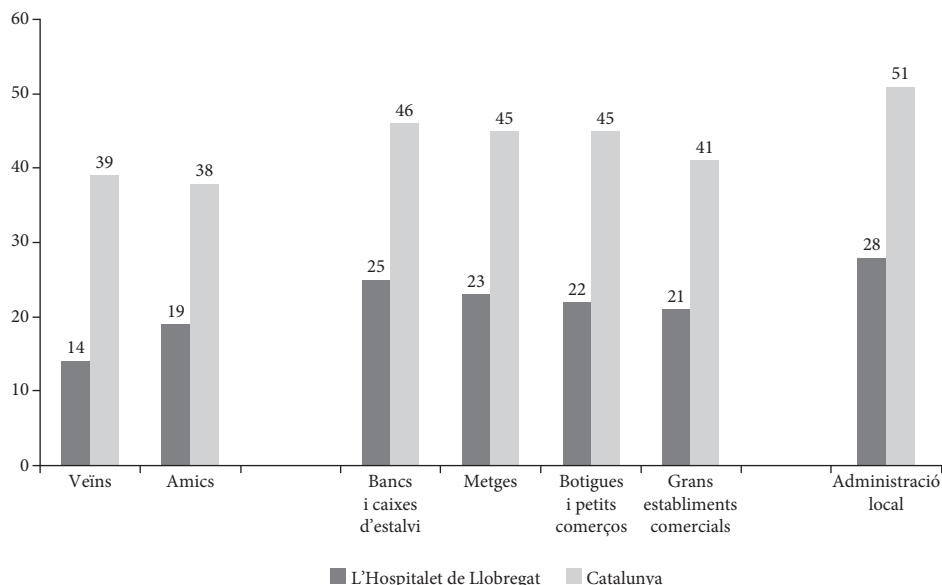
Fet i fet, doncs, a l'Hospitalet aconseguim un índex de 0,089 punts i a Catalunya, de 0,076. Certament, són índexs modestos (es podrien llegir d'aquesta altra manera: un 8,9% de les persones que no tenen com a llengua inicial el català sí que s'hi identifiquen, de manera plena o compartida, a l'Hospitalet, o un 7,6%, al conjunt de Catalunya), però el més important és que a l'Hospitalet, amb un context

sociolingüístic tan desfavorable cap al català, aquesta llengua també té capacitat d'atracció i amb una intensitat semblant a la del conjunt de Catalunya. No sempre és així en tots els territoris de parla catalana. Al País Valencià, per exemple, on hi ha territoris amb capacitat d'atracció del català, n'hi ha d'altres (les principals ciutats, com València, Castelló, Alacant i Elx) on retrocedeix (Fabà i Montoya, 2012). El cas que analitzem de l'Hospitalet, per tant, té un mèrit important.

Convé ara fixar-se en els usos lingüístics, que, de fet, és la variable que més ens ha d'interessar. I ho farem mitjançant una sèrie de preguntes que es refereixen a l'ús en diversos contextos, alguns de caràcter més privat i altres de caràcter més públic.

Per facilitar-ne la lectura hem creat un índex sintètic que expressa l'ús del català mitjançant una única xifra. Ens hem basat en les opcions de resposta de les preguntes respectives a l'EULP: només català, més català que castellà, tant català com castellà, més castellà que català, només castellà, només una altra llengua i altres combinacions de llengües (que a l'EULP es detallen més, però que sempre tenen percentatges molt petits). Per elaborar l'índex, tal com es fa a l'Ofercat, hem ponderat amb un valor 1 el cas *només català*; amb un valor 0,75, el cas *més català que castellà*; amb un valor 0,5, el cas *tant català com castellà*; amb un valor 0,25, el

GRÀFIC 11
Índex d'ús del català a l'Hospitalet de Llobregat i Catalunya l'any 2013

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades EULP 2013 (Idescat, 2015).

cas *més castellà que català*, i amb un valor 0, tots els altres casos en què no hi ha català (Fabà, Solé i Torrijos, 2016).

Hem organitzat les dades en tres blocs: situacions més relacionades amb l'ús privat (veïns i amics), d'altres de caràcter més públic (bancs i caixes d'estalvi, metges, botigues i petits comerços i grans establiments comercials) i, finalment, l'ús dels ciutadans a l'Administració local. L'anàlisi es fa des del punt de vista de l'usuari, és a dir, quina llengua utilitza el ciutadà quan parla amb els seus veïns, quan va als bancs o caixes d'estalvi, etc., o, finalment, a alguna oficina de l'Administració local (gràfic 11).

De la mateixa manera que hem vist amb els altres casos, els valors de l'Hospitalet sempre són inferiors als del conjunt de Catalunya, tot i que en segueixen la mateixa pauta: els índexs d'ús més baixos es recullen en situacions privades i s'incrementen en les situacions de caràcter públic, mentre que els índexs d'ús més alts sempre són els de l'Administració pública.

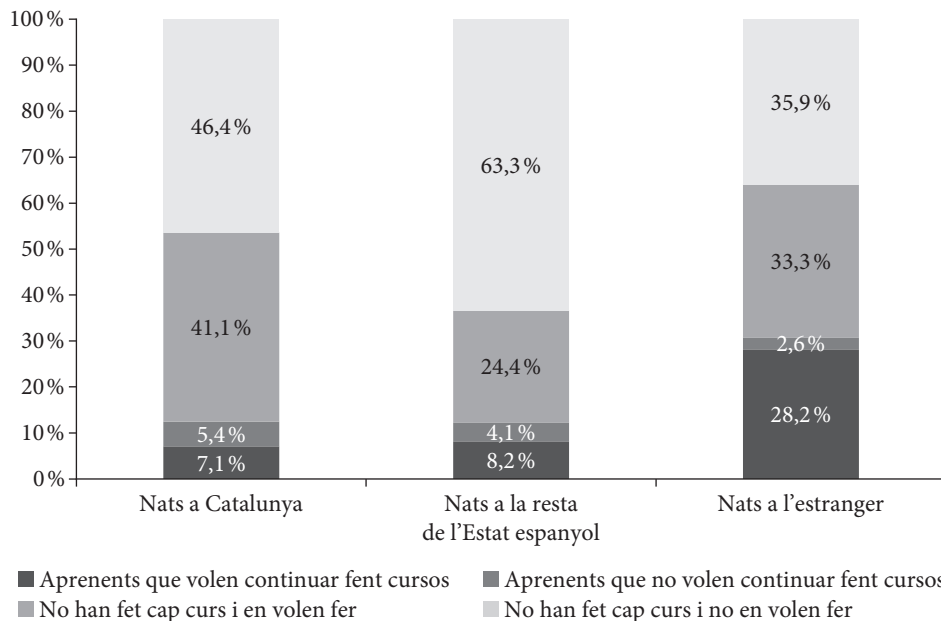
Finalment, com hem dit, exposarem els resultats d'una pregunta relacionada amb els cursos de català per a persones adultes i l'interès a aprendre català. A l'EULP es feien dues preguntes i n'hem encreuat els resultats: la primera qüestió era si l'enquestat havia participat en algun curs de català no reglat (és a dir, excloent els que es fan a l'ensenyament reglat: a l'escola primària, secundària o als estudis universitaris) i la segona qüestió preguntava si, independentment de si ja ho havia fet o no, voldria estudiar català en el futur. En encreuar les dues preguntes ens apareixen quatre opcions: persones que no han fet cap curs i tampoc no en volen fer en el futur; persones que no han fet cap curs, però sí que volen estudiar català a partir d'ara; persones que sí que han fet un curs (els hem anomenat *aprenents*), però no en volen fer més, i, per acabar, aprenents que volen fer més cursos.

Alhora hem encreuat les dades d'aquesta nova variable que hem construït amb el lloc de naixement dels enquestats (gràfic 12).

El gros de les persones nades a Catalunya o a la resta de l'Estat espanyol mai no han fet cap curs (87,5 % i 87,7 %, respectivament), però el 41,1 % dels autòctons sí que voldrien estudiar català en el futur, mentre que només un 24,4 % dels nats a la resta de l'Estat espanyol ho voldrien fer. Pel que fa als nats a l'estranger, el volum dels que sí que han fet algun curs és més alt (gairebé un 31 %), tot i que segueix sent minoritari. També és en aquest grup on la suma dels que volen fer un curs en el futur (independentment que ja n'hagin fet o no) és més gran: un 61,5 %, al costat d'un 48,2 % entre els autòctons, i un 32,6 % entre els nats a la resta de l'Estat espanyol.

Tal com havíem conclòs abans, quant als cursos relacionats amb la llengua oral, el públic potencial és, sobretot, el de les persones nades a l'estranger.

GRÀFIC 12
Aprenents i interès per aprendre el català a l'Hospitalet de Llobregat l'any 2013

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'EULP 2013 (Idescat, 2015).

4. RESUM I CONCLUSIONS

Les principals conclusions a les quals hem arribat són les següents:

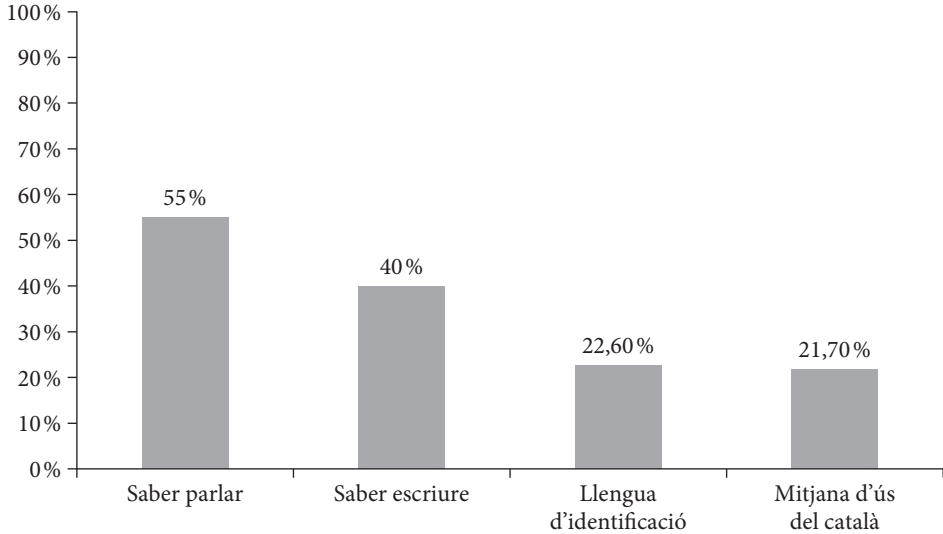
— La situació sociolingüística a la ciutat de l'Hospitalet de Llobregat està marcada decisivament per les grans immigracions que s'hi han produït, tant per l'onada immigratòria dels anys seixanta i setanta del segle passat com per la dels primers anys del segle XXI.

— Un bon indicador del pes sociolingüístic d'aquesta primera onada és la competència lingüística de la població l'any 1975. Més d'un 40 % dels habitants de l'Hospitalet no entenia el català, gairebé un 66 % no el sabia parlar i pràcticament un 93 % no el sabia escriure. I només un 20 % el tenia com a llengua familiar.

— Des d'aleshores el nivell de les competències lingüístiques s'ha anat incrementant progressivament, però aquest increment no s'ha produït de la mateixa manera en d'altres variables sociolingüístiques, com podem veure al gràfic següent:

GRÀFIC 13

Saber parlar i escriure el català l'any 2011 i llengua d'identificació i mitjana d'ús en diverses situacions l'any 2013 a l'Hospitalet de Llobregat

FONT: Elaboració pròpia a partir de les dades de l'Idescat 2011 i de l'EULP 2013 (Idescat, 2015).

— Conseqüentment, a l'Hospitalet de Llobregat, tot i els avenços progressius que s'han produït entre la població pel que fa als coneixements lingüístics del català, encara queda un camp molt ampli per recórrer, tant pel que fa a la millora de les competències lingüístiques com a l'increment en l'ús del català.

— Un dels col·lectius on s'ha de prestar una atenció especial (sobretot pel que fa a la millora de la competència lingüística) és el de les persones que han nascut a l'estranger. És un dels grups on hi ha un percentatge inferior de coneixement del català, però alhora, on hi ha una proporció més gran de persones que el volen aprendre.

ALBERT FABÀ PRATS
Societat Catalana de Sociolingüística

BIBLIOGRAFIA

- AJUNTAMENT DE L'HOSPITALET DE LLOBREGAT. *Anuaris estadístics* [en línia]. <http://www.l-h.cat/laciutat/265286_1.aspx?id=1>.
- FABÀ, Albert (2004). «El futur continua sent nostre. Coneixements, usos i actituds lingüístiques a Manresa, Sabadell i l'Hospitalet de Llobregat». *L'Avenç*, núm. 295, p. 3 i 4.

- FABÀ, Albert (2005). «La llengua inicial i d'identificació. Índexs d'avaluació de la capacitat d'atracció del català». A: TORRES, Joaquim (coord.). *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 221.
- FABÀ, Albert; MONTOYA, Brauli (2012). «La transmissió lingüística intergeneracional del català al País Valencià. Una perspectiva territorial». *Caplletra: Revista Internacional de Filologia* [València: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana: Publicacions de l'Abadia de Montserrat], núm. 53. També disponible en línia a: <<http://www.raco.cat/index.php/Caplletra/article/view/267984>>.
- FABÀ, Albert; SOLÉ, Joan; TORRIJOS, Anna (2016). «Usos lingüístics als establiments comercials de Girona, Lleida, Tarragona i Tortosa: Ofercat comerç 2015». *Revista de Llengua i Ús* [Barcelona: Generalitat de Catalunya], núm. 58. També disponible en línia a: <<http://www.raco.cat/index.php/LlenguaUs/article/view/311750/401828>>.
- FARRÀS, Jaume; TORRES, Joaquim; VILA I MORENO, Xavier (2000). *El coneixement del català. 1996: Mapa sociolingüístic de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA (Idescat) (2015). *Enquesta d'usos lingüístics de la població 2013*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- QUEROL I PUIG, Ernest (2006). *El coneixement del català 2001: Mapa sociolingüístic de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- REIXACH, Modest (1985). *Coneixement i ús de la llengua catalana a la província de Barcelona: Anàlisi dels resultats del padró de 1975 i de l'avanç dels de 1981*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- TORRES, Joaquim (2005). «Ús familiar i transmissió lingüística». A: TORRES, Joaquim (coord.). *Estadística sobre els usos lingüístics a Catalunya 2003*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 81.